

NORDISK 3/97
PAPPERSHISTORISK
TIDSKRIFT

Utgiven av Föreningen Nordiska Pappershistoriker

Parti af Silkeborg.

NORDISK PAPPERSHISTORISK TIDSKRIFT

Årgang 25, 1997 nr.3

Utgiven av Föreningen Nordiska Pappershistoriker
Utkommer med 4 nummer per år.

Redaktör & ansvarig utgivare:

Keld Dalsgaard Larsen

Silkeborg Museum
Hovedgårdsvej 41
DK-8600 Silkeborg
Danmark

Telefon 00945 - 86821499
Telefax 86812688

För medlemsärenden kontakta

kassören Per Nordenson
Köpmanngatan 5 151 71 Södertälje, Sverige

Postgirokonto 85 60 71-6

ISSN 0348-9531

Föreningen Nordiska Pappershistoriker är en ideell förening med uppgift att främja intresset för pappershistoria i hela Norden genom att uppmuntra och stimulera till forskning och dokumentation, alltifrån råvaran och dess behandling, tillverkningsprocessen, redskapen, bruksmiljöns historia och människor till den färdiga produkten, papprets användning och distribution. Vattenmärken och datering med hjälp av pappersegenskaper, papperskonservering och konstnärligt bruk av papper, liksom papperforskarna och samlarna själva, hör självfallet hemma i föreningens intresseområde.

Medlemskap tecknas genom att betala in medlemsavgiften per postgiro.

Enskild medlem Kr/FIM 150

Institutioner Kr/FIM 250

Aktiebolag Kr/FIM 500

Glöm inte att ange avsändare på talongen!

KÆRE LÆSER

Nordisk Pappershistorisk Tidsskrift har med dette nummer fået ny redaktør. Jeg har med nogen tvivl sagt ja til at være redaktør ved de næste fire numre.

Men kan det gå med en dansk redaktør??

Min indgangsvinkel og interesse er papirhistorien. Jeg er ansat på et lokalt kulturhistorisk museum i Silkeborg, hvor jeg arbejder med papirhistorie - men også med alt muligt andet lige fra beklædning til landbrug.

Silkeborg har en særlig status i dansk papirhistorie. Silkeborg Papirfabrik og Silkeborg by stammer begge fra perioden 1844-1846, og fabrik og by er vokset op sammen. Silkeborg Papirfabrik har længe været den ældste papirfabrik i Danmark.

Mit arbejde med papirhistorien har sit afsæt i Silkeborg Papirfabrik. I den forbindelse har jeg afholdt to større konferencer i Silkeborg om papir. En konference i 1992 om håndgjort papir, og en konference i 1994 om maskinpapir. Nogle af medlemmerne deltog i den sidstnævnte konference og kender således lidt til forholdene i Silkeborg.

Jeg ved således meget om Silkeborg Papirfabrik - og en del om dansk papirindustri. Men jeg kender meget lidt til den øvrige nordiske papirindustri. Min synsvinkel er således klart dansk. Og det er en fare og en vanskelighed!

Tidsskriftets kvalitet er helt afhængig af læsernes indsendte artikler. Jeg vil kraftig opfordre til at sende artikler ind - helst på diskette og et print af artiklen. Jeg har desværre ingen mulighed for at læse korrektur på de indsendte artikler. Derfor skal artiklerne være helt klare til trykning ved afleveringen. Og hvis de kommer på diskette, så er I sikre på, at jeg ikke laver fejl!

Til dette nummer har Gunnar Christie Wasberg fra Norge sendt tre små artikler til bladet. Som redaktør er jeg meget glad for sådanne artikler. Andre opfordres til at gøre det samme! Og I må meget gerne medsende en illustration eller et fotografi til artiklen.

Tidsskriftet skal gerne berette bredt om Nordens papirindustri, papirproduktion, papirkunst, papirhistorie osv. Jeg kan berette noget om den danske papirhistorie, og jeg håber, at læserne vil komme med artikler - store som små - fra det øvrige Norden!

Det er lidt af et eksperiment med en dansk redaktør. Jeg håber, at læseren vil være tålmodig og overbærende.

God læselyst.

Keld Dalsgaard Larsen

KDL

NPHs NYE STYRELSE

Fra venstre mod højre: Karl-Erik Hedberg, Ulrika Hådén, Birgitta af Forselles, ordföranden Lars G. Sundblad, Per Nordenson, Edgar Ytteborg og Cunnar Christie Wasberg.

Rapport från NPH styrelse

Föreningens styrelse sammanträdde den 20 november 1997 i Stockholm varvid bl a följande behandlades:

Styrelsen, som sammanträdde på Hotel Birger Jarl i Stockholm, samlades för första gången efter Föreningsstämman i Helsingfors i juni månad.

Tyvärr hade Anna-Grete Rischel och Keld Dalsgaard förhinder att delta.

Konstituerande styrelsemötet

antecknade följande styrelse:

Ordförande	Lars G Sundblad
vice ordförande	Anna-Grete Rischel
sekreterare	Birgitta af Forselles
kassör	Per Nordenson
Ledamot	Ulrika Håden
Ledamot	Edgar Ytteborg
Suppleanter	Nanina Løken
	Sanny Holm
Redaktör	Keld Dalsgaard

Firmatecknare är utöver styrelsen, Ordföranden och kassören var för sig.

Ordinarie styrelsemöte

Lars G Sundblad, öppnade mötet, med att berättade om sitt intresse för papperets historia. Lars var från barnsben uppvuxen i skogindustriell miljö och har lång praktisk erfarenhet av papperstillverkning i ledande befattningar. Med den kunskapen ville han gärna bidra till att främja intresset för papperhistoria inom ramen för föreningens verksamhet. Lars är tillika ordförande i Skogsindustrins historiska utskott där han främst samarbetar med de tekniskt inriktade pappershistorikerna. Han fann det väl förenligt med sina intressen att engagera sig i NPH, som mer brett intresserar sig för papperets historia d.v.s. också bruksmiljöer, vattenmärken, papperskonservering etc.

En rad beslut fattades.

För att intressera papperstekniker för NPH kommer ordföranden att låta publicera *PR-notiser* i de nordiska papperstidningarna.

NPH har inbjudits att bli medlem av den internationella pappershistoriska före-

ningen IPH och kommer att söka medlemskap. IPH vill samarbeta kring den pappershistoriska forskning, som bedrivs runt Baltikum och ser gärna att NPH medverkar i denna. NPH kan också via IPH:s tidskrift hålla sig à jour med hur den internationella forskningen inom vårt intresseområde fortskrider.

Kassören rapporterade om att Föreningens likviditet är god och att ekonomin i stort följer budget men att årets resultat med en 'garderad' prognos kan förutses ge ett mindre underskott. Med något fler medlemmar, som vi hoppas få, går verksamheten med vinst.

Tidningen NPH-Nytt får Keld Dalsgaard till ny redaktör från Nr 3/97, som vi tidigare meddelat. Styrelsen framhöll vikten av att alla föreningsmedlemmar rapporterar till redaktören om händelser, som kan vara av intresse för andra medlemmarna i föreningen.

Föreningsmötet NPH-20 kommer att hållas Gryksbo-Falun den 23-24 maj nästa år enligt särskild notis i denna tidning. Karl-Erik Hedberg, som tillsammans med Claes Ekeröth, åtagit sig att arrangera mötet, informerade styrelsen om planerna, som efter kompletteringar tillstyrktes. Arrangörerna har lyckats få sponsorer att bidra i god omfattning, vilket kommer att hålla kostnaderna nere.

Utförlig presentation och formell kallelse till mötet kommer i nästa nummer av tidningen.

Förvaring av *NPH:s arkiv*, som nu finns utspritt, diskuterades ingående och skulle, genom ordförandens försorg, söka lösas under året.

Nästa styrelsemöte skulle hållas i Stockholm den 12 Januari 1998 med tyngdpunkt på bokslut och den kommande Föreningsstämman.@

PAPIRHISTORIEN - EN SERIØS FORSKNINGSGREN

Av Gunnar Chistie Wasberg.

I referatene fra kongressen i Leipzig 1996 ble det fremhevet hvorledes studiet av papirutviklingen, i en periode over to tusen år, forlengst er en særskilt tverrvitenskapelig vitenskap. Den er stadig et viktig hjelpemiddel for andre fag, leverer materiale til kunstnere og dyrkes fortsatt av entusiastiske amatører. Først og fremst er den en ytterst seriøs disiplin.

Mange deler æren, men en av de fremste er Wolfgang Schlieder som fortsatte arbeidet til Wisso Weiss med samlingene i Leipzig. Under vanskelige arbeidsforhold har han utviklet disse videre til et av de fremste sentrer overhodet i den papirhistoriske forskning.

I festskriftet som er utgitt til Schliers 70 årsdag, fester vi oss ved Edgar Drewsens avhandling om hans families trehundre års lange deltagelse i dansk og tysk papirindustri. Her kommer han blant andre Silkeborg-bedriften inn. Dette arbeidet er av stor verdi for nordiske lesere.

Et annet bidrag gjelder Jürgen Blechschmidts og Alf-Mathias Strunz' avhandling om Friedrich Gottlob Keller og oppfinnelsen av metoden til å nytte trevirke som råstoff. Artiklen er forsynt med viktige diagrammer og tegninger.

Festskriftet viser hvilket nivå papirhistorien er kommet opp på i løpet av siste generasjon. Det er viktig at vi her i Norden stadig opprettholder våre kontakter med IPH, den internasjonale papirhistoriske organisasjon. Det kan tilføyes at man der ute samtidig med iver følger med i det som skjer hos oss i Norden.

Papiergeschichte. Papierhistorische Beiträge Wolfgang Schlieder zum 70 Geburtstag 1996. (Im Kommission bei Harrassowitz Verlag-Wiesbaden).

PAPIRINDUSTRIENS FORSKNING SINSTITUTT (PFI).

Av Gunnar Christie Wasberg

Dette er Norges eldste og største bransjeinstitutt, opprettet 1923 av norsk treforedlingsindustri. Den sprede begynnelse fant sted i Oslo-universitetets lokaler på Karl Johan - og med en eneste ansatt: Instituttchef dr. Philos. Sigurd Samuelsen. Startkapitalen begrenset seg til 7.400 kroner, hvorav hovedtyngden kom som tilskudd fra A/S Norsk Varekrigs Forsikringsfond.

Året etter flyttet man inn i leide laboratorielokaler hos Tune A/S, og kort tid etter bar det ut av byen til Embrestfos i nærheten av Åmot i Hole kommune. Her lå det en papirfabrikk (fram til 1972), som kunne stille hensiktsmessig lokale til instituttets disposisjon. Det ble det bygget et forsøkskokeri samt tre laboratorier og staben nådde opp i 10 personer. I 1931 kom man tilbake til Oslo i egne lokaler på Skøyen. Etter hvert øket bemanningen opp til 37 ansatte og plassproblemene meldte seg. 15. september 1953 la H. M. Kong Haakon ned grunnsteinen til det som den 4. juni 1956 kunne åpnes som Papirindustriens Forskningsinstituts nybygg på Gaustadjordet, Vinderen.

Bygget var på ca. 8000 kvadratmeter og kostet den gangen ca. 8 mill. kroner. I tillegg kom utstyr og innredninger for ytterligere 5 mill. kroner. I begynnelsen av 1960-årene nådde PFI sin "gullalder" med over 100 ansatte og rimelig romslige driftsbudsjetter. Dette varte til 1972, da det kom en kraftig nedbemanning til 75 ansatte.

I 1996 er antallet ansatte nede på 55, hvorav 25 arbeider med forskningsprosjekter. Det Nye PFI - som skal lokaliseres til Trondheim og virke nært sammen med Institutt for kjemieteknikk - treforedlingsgruppen ved NTNU - forventes å få vel 40 ansatte. Hovedsatsingsområdene vil være forsknings- og utviklingsarbeid både på lang-, mellemlang- og mer kortsiktig basis for norsk treforedlingsindustri, samt aktiv medvirkning til høyere utdanning innen treforedlingsfaget.

Det nye PFI-bygget forventes å bli på ca. 5.000 kvadratmeter. Det skal maksimalt koste 60 mill. kroner og være klart til å tas i bruk innen utgangen av 1997.

Referat fra: Papirforskning. Informasjonsorgan for Papirindustriens Forskningsinstitutt. Redaktør: Informasjonsjef Jan Bjørkelund.

STRUKTURFORANDRINGER

Av Gunnar Christie Wasberg

Globaliseringen av papirindustrien fortsetter. Vi siterer her Jan Reinås, konsernsjef i Norske Skogindustrier ASA. Denne ble stiftet under navnet Nordenfjelske Treforedling A/S 1962, og startet produksjon av avispapir i Skogn 1966. Norske Skog er en av verdens ledende produsenter av trykkipapir på nærmere 2.3 millioner tonn ved fabrikker i Norge, Frankrike og Østerrike:

I løpet av et par tiår har rammebetingelsene for trykkipapirindustrien i Vest-Europa endret seg i disfavør av Norden og til fordel for produsenter i UK og på kontinentet. Dette gjelder i første rekke et råstoff- og energiintensivt produkt som avispapir, i mindre grad maskinpapir hvor innblandingen av returpapir er liten. Avispapirfabrikkene på kontinentet og i UK har 60-70% returpapir som fibergrunnlag. Enkelte fabrikker kjører med 100% returfiber. Mulighetene for å bruke returfiber har endret deres råstoffgrunnlag dramatisk, samtidig som produksjonen er langt mindre energikrevende enn friskfiberbasert produksjon.

Ekspansjonen i europeisk avispapirproduksjon i de siste år har derfor kommet på kontinentet og i UK - og ikke i Norden. Det er betegnende at av de 8 nye avispapirmaskiner som ble bygget i Vest-Europa 1990-95 kom samtlige på kontinentet og i UK. Denne ekspansjonen skyldes i stor grad at nordiske selskaper har valgt å vokse utenfor Norden på avispapir, mens produksjonen av maskinpapir har vokst i Norden.

Energiforsyningen både i Norge og i Europa for øvrig er nå inne i en dynamisk process; usikkerhet om kjernekraftens framtid i Sverige, etableringen av et nordisk kraft-marked, norske utvekslingskontrakter med utenlandske kraftselskaper og en mulig utvikling av en felles energipolitikk i EU. I sum kan dette innebære både mindre forutsigbare leveringsvilkår og et prisnivå som nærmer sig kontinentets. Dette vil øke den relative konkurransekraft hos avispapirleverandørene i land som Tyskland, Frankrike og Østerrike og ytterligere stimulere omlokalisering af avispapirindustrien.

Norsk Skog har sin base og forankring i Norge. Den utviklingen som er beskrevet stiller selskapet overfor store utfordringer. Konsernet har nå ca. 25% av sin kapasitet for papir på kontinentet. Av samlet kapasitet for trykkipapir i Norge (inkl. Union) utgjør avispapir nærmere 70%.

En ny avispapirmaskin har en levetid på 20-30 år. Med et slikt tidsperspektiv er det nødvendig å forholde seg til spørsmålet om en så stor andel avispapir vil være riktig i Norge langt inn i neste århundre. Vi må derfor skaffe oss handlefrihet til å legge om til norsk produksjon av trykkipapirkvaliteter som er noe mindre råstoff- og energiintensive, og som oppnår en høyere pris enn avispapir.

Eksempelvis har bestrøket magasinpapir (LWC) et spesifikt forbruk av virke og energi som er omkring halvparten sammenlignet med avispapir. Mulighetene for å oprettholde markedsandelene for avispapir ligger i økt kapasitet utenfor Norge.

En slik utvikling må sees i riktig tidsperspektiv. Den vil være meget kapitalkrevende og stille store krav til organisasjonens totale ressurser. Framfor alt vil det være nødvendig med en sterk konsentrasjon som kjerneområdene og en finansiell styrke som bevarer handlefrihet og evnen til å tåle turbulensen i en syklisk, internasjonalt konkurrerende industri.

BOGNYT

Redaktøren vil meget gerne have små artikler om aktuelle bøger inden for papirindustri, papirhistorie, papirkunst, papirkonservering osv. I dette nummer er der flere sådanne små omtaler.

I Danmark er der her i oktober 1997 udkommet en lægevidenskabelig ph.d.-afhandling med titlen "Cancer risk in the danish pulp and paper industry" by Bo Andreassen Rix, Division for Cancer Epidemiology, Danish Cancer Society 1997.

ANNU EN HISTORIA FRÅN GRYCKSBO PAPPERSBRUK

Ved Karl-Erik Hedberg

Karl-Erik Hedberg har sendt følgende lille historie og skrevet følgende lille brev til: "Annu en historia från mångsysslaren Jöns-lars Anderssons anställning vid Grycksbo pappersbruk"

Hans Mattsson Ros född den 19/1 1859 i Bjursås socken, anställdes vid bruket i mitten av 1890-talet, som montör och fick i uppdrag att montera första motorn. Kraften togs ut från nybyggd kraftstation i Felbo, ett litet vattenfall mellan Lustebosjön och sjön Tansen. När det var i det närmaste klart för igångkörning gick disponenten för att hämta Jöns-Lars, som då var eldare vid en ånglokomobil. "Kom nu Lars" sa disponenten, "skall jag visa en elektrisk motor, så nu snart blir nog ångmaskinen överflödig. Vi kommer att köra bruket med elektrisk kraft". Lars stod tyst en lång stund och såg på när som Ros kopplade trådarna. Efter en stund sa Lars: "Ur fån skull adda kun gå, ä ju ässint som äk ti", (Hur fan skall dette kunna gå, det finns ej något som hakar i). Disponenten: "lugna sig Lars, snart får vi nog se motorn igång". Mycket riktigt, motorn startade men gick tyvärr åt fel håll. Ros fick hastigt bryta strömmen, motorn stannade. Lars Fick roligt, slog sig på knäna och skrattade "hö, hö" samt yrtrade följande: "Våntä ä je sadeje, ur skull adda kun gå, nä åa int fins nåo som äkti". Lars gick tillbaka till sin lokomobil. Efter en stund kom disponenten åter till Lars och sade: "Kom nu Lars skall jag visa att motorn går". Lars följde med, som tyst en lång stund och motorn snurrade och gick. Disponenten till Lars: "Ser Lars att motorn går nu?" Varpå Lars svarade: "Ä bint så satans länja ä äll". (Det blir nog inte så satans længe, det inte). Varefter Lars gick tillbaka till sin ånglokomobil.

NY FORSKNING

OM DEN TIDLIGE PAPIRINDUSTRI I DANMARK

Af Keld Dalsgaard Larsen

Universitetslektor Dan Ch. Christensen, Roskilde Universitetscenter holdt på den store papirkonference den 10-11. marts 1994 i Stockholm et foredrag med titlen "Teknologioverførsel af den første papirmaskine i Norden". Foredraget tog udgangspunkt i Dan Ch. Christensens store forskningsprojekt om den danske industrialisering og teknologioverførsel generelt i tidsrummet 1750-1850. Dan Ch. Christensens projekt har nu resulteret i udgivelsen af kæmpeværket "Det moderne projekt. Teknik & kultur i Danmark-Norge 1750-(1814)-1850" (Gyldendal 1996). Værket er på 874 sider og rigt illustreret. Dette næsten umenneskelige store forskningsarbejde har høstet den højeste akademisk hæder, idet bogen blev antaget som disputats.

Dan Ch. Christensens største fortjeneste er, at han forsker tværfagligt og internationalt. F.eks. kan nordisk papirindustri tidlige periode først blive ordentlig belyst, når man inddrager den engelske papirindustri teknologiske udvikling først i 1800-tallet. Det tværfaglige aspekt kommer f.eks. til udtryk i forbindelse med papirindustrien ved at inddrage oplysningstiden, den generelle læsefærdighed i befolkningen og bogtrykkerfagets udvikling. Papirindustrien behandles således ikke som en isoleret del, men netop som en del af et større hele. Og det gør værket yderst tankevækkende. Set med danske øjne er det også spændende at se Norges og Slesvig-Holsteins udvikling beskrevet så omfattende. Norges udvikling inden for papirindustrien er dog ikke behandlet, idet Dan Ch. Christensen kun følger den norske udvikling frem til 1814.

Dan Ch. Christensens undersøgelse af den tidlige danske papirindustri historie har sin styrke ved at den inddrager mange andre aspekter f.eks. bogtrykkeriet og læsefærdigheden. Af specielt nyt fra bogen kan nævnes gennemgangen af konkurrencen blandt fabrikanterne om at få retten til at etablere den første papirmaskine i Danmark og Norden. Sejrherren blev I.C. Drewsen fra Strandmøllen nord for København. Men allerede i 1819 ansøgte mekanikus Ole Winstrup om eneret til at fremstille en dansk papirmaskine.

Dan Ch. Christensen gengiver følgende citat fra sagens akter, der fortæller om datidens betagethed af papirmaskinens muligheder: "Indretningen ved Fabriken er saaledes, at alt gaaer uden Menneskehjelp; der gjøres Papiir af flere hundrede Alens Længde, som skeer paa bevægelige Messingsigter og vikler sig omkring

store Cylindre, alt uden Menneskehjelp, og naar en Cylinder er fyldt omviklet med Papiir, hæves den op ved en simpel Mechanisme, og en nye lægges igjen strax i den forriges Sted, uden at Maskineriet standser; der gjøres ved 3 Menneskers Hjelp ligesaameget Papiir som ved 18 Mennesker i de andre Papirmøller". (s.460).

Dan Ch. Christensens formoder, at den anonyme bagmand til Winstrup har haft sin base i papirmøllen Maglekilde ved Roskilde. Ørholm og Nymølle ansøgte også om eneretten til hele to papirmaskiner i 1819, men de fik afslag. Hvis disse to ansøgere havde haft held med deres initiativer, ville Drewsen-familiens position i dansk papirproduktion have været alvorlig truet.

I.C. Drewsen på Strandmøllen vandt imidlertid konkurrencen og satte Danmarks og Nordens første papirmaskine i gang i 1829. Papirindustrien kom hermed for alvor til Norden. Og teknologien kom i vid udstrækning fra England. Måske var I.C. Drewsens og Donkins fællesbekendtskab en medvirkende årsag til Drewsens sejr på det danske marked.

Dan Ch. Christensen stiller det spørgsmål, om masseproduktionen af papir resulterede i billigere papir. Besvarelsen har karakter af et par stikprøver, og resultatet er nærmest, at der ikke kan påvises prisfald på papir i perioden frem til 1850. Tværtimod klagede papirhandlere over papirfabrikanternes høje priser! Men det gør det måske altid.

Dan Ch. Christensens delkonklusion i forbindelse med afsnittet "Sort på Hvidt - Alfabetisering & Massekommunikation" er, at det er oplysningstiden og den almene læsefærdighed, der er den primære drivkraft for udvikling af massekommunikationsmidlerne herunder papirmaskinen. Se side 502.

Papirindustrien og bogtrykkerfaget blev teknologisk førende i den tidlige industrialisering i Danmark netop fordi den lå i forlængelse af massekommunikation på modersmålet.

"Det moderne projekt" er et helt uhørt alsidigt akademisk værk, hvor papirindustriens forhold udgør en mindre del. Det er velgørende at se de mange sammenhænge mellem de forskellige industrigrene og samfundets generelle udvikling.

Dan Ch. Christensen: Det moderne projekt. Teknik & kultur i Danmark-Norge 1750-(1814)-1850. (Gyldendal 1996). Pris 650 kr.

EN LYKKELIG HISTORIE

DALUM PAPIRFABRIKS ARKIV 1874-1985

Af Keld Dalsgaard Larsen

Papirhistorisk forskning har også sine dramaer. Nogle får en happy-ending som denne historie om Dalum Papirfabriks arkiv. Danmarks Grafiske Museum/Dansk Pressemuseum i Odense fik i 1995 udfærdiget en registratur over arkivet med titlen: "Dalum Papirfabriks arkiv 1874-1985. En registratur ved Ernst Trap Olsen". I indledningen berettes følgende om sikringen af arkivet:

"Dalum Papirfabriks arkiv afleveredes i 1989 til Danmarks Grafiske Museum. På fabrikken, der blev grundlagt i 1874-75, har der på et tidligt tidspunkt været foretaget en oprydning, så næsten alt materiale før 1889, hvor fabrikken indgik i De forenede Papirfabrikker, er kasseret. Derefter er store dele bevaret indtil 1980'erne.

I forbindelse med Dalum Papirfabriks gennemgribende modernisering i 1987-89, E.B.87, ønskede man at skille sig af med materiale, der var overflødig for det daglige arbejde. Der blev derfor rettet henvendelse til Erhvervsarkivet i Århus. Erhvervsarkivet havde dog ikke ressourcer til at tage ud at se på et arkiv, som ikke var ordnet. På Dalum Papirfabrik gik man derefter i gang med at smide arkivet ud i en container, så det kunne føres til forbrænding. Så at sige på vejen blev det reddet og omdirigeret til Danmarks Grafiske Museums fjernmagasin. Det 15-16 tons tunge arkiv henlå derefter i fem år, mens man diskuterede, hvem der skulle tage sig af at ordne det".

Tænk sig, at det var tæt på, at hele arkivet var gået op i røg! En stor tak til Danmarks Grafiske Museum for, at de påtog sig den utaknemlige og store opgave at sikre arkivet.

Danmarks Grafiske Museum satte i 1994-95 historikeren Ernst Trap Olsen til at ordne arkivet. Ernst Trap Olsen har tidligere arbejdet med Dalum Papirfabriks historie og udgivet bogen "Papirarbejdernes historie i Dalum 1874-1987" (1987). Registreringen er nu tilendebragt, og registraturen foreligger. Ernst Trap Olsen har skrevet en fyldig indledning om arkivet, dets muligheder, og en fyldig oversigt over Dalum Papirfabrik og dansk papirindustri generelt i perioden.

Registraturen foreligger kun i begrænset oplag, men Danmarks Grafiske Museum har hermed en god registratur til arkivet, og forskere har nu en enestående mulighed for at arbejde med arkivet. Det er en glædelig begivenhed i nordisk papirhistorisk forskning.

Dalum Papirfabriks arkiv 1874-1985. En registratur udarbejdet af Ernst Trap Olsen. (Danmarks Grafiske Museum / Dansk Pressemuseum 1995).

OPFORDRING TIL DE NORSKE LÆSERE
VALDEMAR DREWSSEN 1828-1892

Af Keld Dalsgaard Larsen

Jeg er på jagt efter oplysninger om den i Danmark ret "ukendte Drewsen", Valdemar Drewsen. Og måske kan norske læsere - eller andre - hjælpe mig?

Familien Drewsens indflydelse på dansk papirindustri i 1800-tallet var enorm. I.C. Drewsen (1777-1851) og sønnerne Christian Drewsen (1799-1896) og Michael Drewsen (1804-1874) var de toneangivende personligheder i den tidlige danske papirindustri.

I.C. Drewsen havde den halvbror, Adolf Ludvig Drewsen (1803-1885), som i 1828 fik sønnen Valdemar. Valdemar Drewsen kom på Polyteknisk Læreanstalt i København, men i 1849 fik han arbejde på Silkeborg Papirfabrik. Michael Drewsen havde i 1849 problemer med sine ledende medarbejdere: islændingen Danielsen rejste i protest mod ansættelsen af en ny fabriksdirektør, franskmænden Planche. Danielsen blev i 1850 mester på papirfabrikken Klippan i Skåne. Valdemar Drewsen kom således i lære hos fabriksdirektør Planche i Silkeborg som papirmester.

Valdemar Drewsen rejste til Norge og blev i 1858 bestyrer ved Bentse Brug, papirfabrik ved Oslo. Er der nogle læsere, som kender noget til denne Drewsens virke i norsk papirindustri?

Valdemar Drewsen fik en søn, som fulgte familietraditionerne inden for papirfabrikantionen - Jonas Drewsen (1860-1929). Jonas Drewsen er formodentlig udlært i Norge, men han har også været på tyske papirfabrikker og i Sverige, inden han sluttede sin karriere som driftbestyrer på Ørholm Papirfabrik i Danmark i perioden 1904-ca. 1919. Er der nogle, som har stødt på Jonas Drewsens navn og kan berette om hans virke i nordisk papirindustri?

Hermed er stafetten givet videre, og jeg håber, at jeg i et senere nummer kan berette mere om Valdemar og Jonas Drewsen med hjælp fra læserne!

Litteratur:

Justitiarius Adolf Ludvig Drewsens dagbog under hans ophold paa Silkeborg fra 16. juni til 25. juli 1850 (Udgivet af Otto Bisgaard, Silkeborg 1944). Kai Schmidt: En papirdrengserindringer (i Lyngby-bogen 1981)

Om en ministeriel rapport
PAPIRINDUSTRI OG MILJØ
Af Keld Dalsgaard Larsen

Miljøstyrelsen under miljøministeriet i Danmark har gennem en årrække kørt et miljøprojekt inden for den danske papirindustri. Resultatet foreligger nu i form af rapporten: "Produktion og miljøforhold i papirindustrien" (1994).

I sammenfatningen skitseres baggrunden for projektet: "Baggrunden for Miljøprojektet har været at afdække, hvorvidt der er potentielle muligheder for at reducere miljøbelastningen fra papirindustrien yderligere ved at anvende renere teknik inden for papirfabrikationen. Det kunne være helt nye indsatsområder eller ændringer af forskellige produktionsprocesser på fabrikkerne". (s.11)

Rapporten viser med al tydelighed, hvor dramatisk udviklingen har været inden for dansk papirindustri i 1990'erne. Rapporten udkom i 1994, men resultaterne stammer fra oplysningerne indhentet i 1991. Store dele af oplysningerne vil i dag være totalt forældede. Alene det faktum, at flere af fabrikkerne simpelthen ikke længere eksisterer. Rapporten gennemgår følgende danske virksomheder: Genfiber A/S i Assens, Brødrene Hartmann A/S, Skjern Papirfabrik A/S, Stora Papyrus AB med Mølle Papirfabrik, Dalum Papirfabrik og Silkeborg Papirfabrik, Grenaa Papir A/S med Højbygaard Papir A/S og Grenaa papir A/S.

De enkelte virksomheder gennemgås hver for sig med henblik på produktion, proces-beskrivelse, massebalance-beskrivelse, rensning og planlagte forbedringer med hensyn til renere teknologi og rensning.

Udviklingen er gået stærkt i Danmark i 1990'erne, og denne ministerielle rapport er allerede i dag nærmest et historisk dokument! Den giver et godt indblik i dansk papirindustri omkring 1991. Og det ser ganske anderledes ud i dag.

Produktion og miljøforhold i papirindustrien. En analyse af renere teknologi på otte danske papirfabrikker. Miljøprojekt nr. 257" af Jens Folke og Ulla Mogensen, MiljøForskerGruppen ApS. (Miljøministeriet/miljøstyrelsen 1994). 104 sider. Pris 105 kr.

H. C. ANDERSEN OG SILKEBORG

Af Keld Dalsgaard Larsen

Digteren H.C. Andersen var fremskridtsoptimist og en stor beundrer af den nye industri herunder papirindustrien. Digteren besøgte Michael Drewsen på Silkeborg Papirfabrik i 1850, 1853 og 1859. Ved disse lejligheder blev der tid til at digte lidt om den nye industri og den smukke natur ved Silkeborg.

Digtet med illustration er fra 1854 efter H.C. Andersens besøg året før. Fabrikken i illustrationen er Silkeborg Papirfabrik.

H. C. Andersen. Efter Tegning af A. v. Vogelstein 1851.

Silkeborg.

Hvor Klofret fiod ved Søens Eid,
 Bag Hedens Lyng og tunge Veie,
 Nu rører sig et virksomt Liv,
 De store Møllebjul sig dreie.
 En lille Kjøbstad alt der groer,
 Mod Naen Vilene sig hæie,
 I Danstens Høiland Ornen boer,
 Nær Hedens tusind Kampehuic.

Et Stykke Danmarks Deilighed
 Er Silkeborg, det maa man love,
 Der „Ouden-Na“ faaer Leilighed,
 At see sig om i dybe Skove.
 Nær Naen „Himmelbjergø!“ staaer,
 Det staaer saa saft som Norges Døvre,
 I Mosen Storken fulstort gaacr,
 Der er saa smukt og godt derovre!

H. C. Andersen.

Stiftelsen

Gösta Liljedabls Fond

för pappershistorisk forskning

Utlyser ett stipendium på 5000 Svenska Kronor

Fonden har till uppgift att stödja pappershistorisk forskning, särskilt svensk. Stipendium ur fonden är inte bundet till viss verksamhet, men förvaltarna äger prioritera bland ansökningarna. Stipendiet utdelas i Januari 1998.

Stipendiater har hittills varit Erik Witting, Jan Appelquist, Bo Rudin, Richard Årlin, Gösta Lindström, Georg Anzelius, Björn Helmfrid, Ebba Waaben, Ulrika Håden, H P Pedersen, Anne Viisböll, Birgitta Conradsson, Sven-Göran Wennerholm, Jan Olof Rudén och senast Nils J Lindberg.

Sök själv eller föreslå någon annan välförtjänt person.

Ansökan ska vara framme senast 8 Januari 1998 och skickas till:

Bo Rudin
Box 5058
165 11 Hässelby

RESERVARA!!!!!!

NPH-19

I SVERIGE 22.-23 MAJ 1998

Reservera redan nu ovanstående dagar för Nordiska Pappershistorikers 19:de konferens, som kommer att hållas i trakterna av Grycksbo - Falun i Dalarna.

Närmare information senare!